

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Кваліфікаційна робота

(магістра)

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу
Ps1-M21z групи
спеціальності 053 Психологія
(заочна форма навчання)
Сасин Діана Іванівна

Керівник:
Куриця Денис Іванович,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри загальної
та практичної психології

Рецензент:
Гудима Олександр Васильович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та
практичної психології

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПІЗНАВАЛЬНОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНИКА.....	6
1.1 Поняття пізнавальної діяльності в психологічній літературі.....	6
1.2 Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників як психолого-педагогічна проблема.....	11
1.3 Пізнавальна активність як передумова пізнавальної діяльності.....	26
Висновки до розділу 1.....	43
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	46
2.1 Методика експерименту.....	46
2.2 Аналіз результатів дослідження.....	55
Висновки до розділу 2.....	60
РОЗДІЛ III. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	62
3.1 Методичні рекомендації щодо розвитку пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку.....	62
Висновки до розділу 3.....	70
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Сучасні психологи та вчені у своїх наукових працях констатують, що останнім часом відбувається зниження пізнавальної діяльності у дітей дошкільного віку. Відмічається той факт, що діти, будучи на порозі шкільного навчання, значно гірше навчаються, рідше ставлять пізнавальні питання вихователю чи психологу, значно менше виявляють прагнення до отримання нових знань та прояву самостійності. Сучасна дитина щодня потрапляє під вплив великої кількості різного роду інформації, для опрацювання якої необхідно володіти певними вміннями та пізнавальними навичками. Саме тому сьогодні одним з актуальних завдань, котрі стоять перед психологами, педагогами, вихователями та батьками, є вдосконалення роботи з розвитку пізнавальної діяльності дошкільників.

Сьогодні, у час коли відбуваються суттєві зміни, суспільство потребує людей котрі будуть здатними приймати нестандартні і ефективні рішення. Задля цього психологам, педагогам і вихователям потрібно використовувати такі дієві та інноваційні механізми навчання та виховання, котрі б допомагали викликати в сучасних дітей стійкий інтерес до пізнавальної діяльності, змушували мислити, розмірковувати, доводити свою позицію і правильність рішення, вміти відстоювати свою думку. Дошкільний вік – це особливий період в житті дитини, час інтенсивного фізичного зростання, розвитку нервової системи і всіх основних функцій організму. У період дошкільного віку чітко виявляються загальні вікові особливості, індивідуально-типологічні риси, розвиваються потреби та різноманітні інтереси.

Проблема розвитку пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку є надзвичайно актуальною і відіграє важливу роль в розвитку особистості. Загалом, варто відмітити, що пізнавальна діяльність має велике значення для дитини дошкільного віку, адже міра розвитку пізнавальних процесів значною мірою визначає успішність дитини в майбутній навчальній діяльності.

Основними принципами організації успішного середовища, котрі сприятимуть розвитку пізнавальної діяльності дошкільників, це

усвідомленість та активність дитини в отриманні необхідного знання. Структура пізнавальної діяльності повинна вибудовуватися з урахуванням цих принципів. Невід'ємною частиною пізнавальної діяльності дошкільнят є пізнавальний інтерес. Такий інтерес спрямований на матеріал, пов'язаний з позитивними враженнями, і акумулює активність дітей. Повноцінний пізнавальний розвиток дошкільника ґрунтується на організації самостійної або спільної діяльності дитини. У дошкільному віці пізнавальний розвиток досягається, переважно, за допомогою гри. Дидактичні ігри активізують пізнавальні процеси дитини, розвивають пізнавальний інтерес, формують прагнення до пізнання нового, виховують вольові якості, сприяють утворенню зв'язного мовлення.

Проблемою розвитку дітей дошкільного віку займалися такі науковці як Л. Виготський, А. Леонт'єв, В. Мухіна, Л. Обухова, А. Запорожець, Ж. Піаже, Л. Венгер. Особливо значимими є дослідження в області пізнавальної сфери Л. Виготського, котрий вважав, що в дошкільному віці провідну роль починає відігравати пам'ять, з розвитком якої з'являється наочно-образне мислення.

Проблема розвитку пізнавальної діяльності залишається вкрай актуальною, оскільки стрімко змінюється темп життя, швидко змінюються погляди та уявлення дітей, з'являються нові причини втрати у дітей інтересу до пізнання у школі. У процесі пізнавальної діяльності необхідно забезпечувати можливість реалізації потенціалу та прояву індивідуальності кожної дитини. Необхідно будувати освітньо-ігрову діяльність таким чином, щоб дитина не просто «засвоювала» інформацію, а пізнавала світ, вступала з ним в активний діалог, шукала відповіді на свої запитання, не зупинялася на досягнутому.

Об'єктом є пізнавальна діяльність дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – особливості пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку

Мета: дослідити особливості пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку та пізнавальної активності як її передумови.

Завдання дослідження:

- 1) здійснити теоретичний аналіз особливості пізнавальної сфери дошкільника;
- 2) експериментально дослідити особливості пізнавальної діяльності у дітей дошкільного віку;
- 3) розробити методичні рекомендації з розвитку пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку

Місце проведення дослідження: Тарасівський ЗДО, Закарпатської області.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» на пошану професора Шинкарюка А.І. (26 жовтня 2022 р., м. Кам'янець-Подільський, Україна), та VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (17 листопада 2022 р., м. Кам'янець-Подільський, Україна)

Структура роботи: робота складеться з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

У період суттєвих змін сучасне суспільство потребує людей, які будуть здатні приймати нестандартні та ефективні рішення. Саме задля цього психологам та педагогам необхідно використовувати дієві та інноваційні механізми навчання та виховання, які б допомагали викликати в сучасних дітей інтерес до пізнавальної діяльності, змушували ефективно мислити, розмірковувати, відстоювати свою позицію і правильність рішення. Дошкільний вік є особливим періодом в житті дитини, періодом інтенсивного фізичного зростання, розвитку нервової системи і всіх основних функцій організму. Проблема розвитку пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку є надзвичайно актуальною і відіграє важливу роль в розвитку особистості. Пізнавальна діяльність має велике значення для дитини дошкільного віку, оскільки міра розвитку пізнавальних процесів значною мірою визначає успішність дитини в майбутній навчальній діяльності.

Пізнавальна діяльність дітей визначається як своєчасне та адекватне співвіднесення пізнавальних інтересів з предметом, їх стимулювання та розвиток у всіх сферах діяльності дитини, відбір методів та форм роботи з дітьми, облік особистісних особливостей дитини. У своїх працях науковці визначають пізнавальну діяльність як сукупність інформаційних процесів мотивації спрямовану на пошуково-дослідницькі процеси, які лежать в основі сприймання та переробки інформації.

В результаті аналізу психолого-педагогічної літератури було виділено такі компоненти пізнавальної діяльності як:

- особистісний. Розвиток пізнавальних процесів обумовлений розвитком пам'яті дитини, що призводить до виникнення поведінкових реакцій та проявів. Проявляється через систему конкретних дій, що є сигналом про готовність дошкільника до майбутньої діяльності (особистісний компонент пізнавальної діяльності відображає, власне, стан, котрий передуює самій діяльності);
- мотиваційний компонент, є певною основою для розвитку

пізнавального інтересу. Дошкільники орієнтують свій інтерес незалежно від наявного зв'язку між середовищем проживання і потребою соціального суб'єкта (іншими словами, мотиваційний компонент не є пізнавальною діяльністю, а лише інструментальною основою пізнавальної діяльності);

- емоційно-вольовий компонент, виражається через емоційний стан дитини, та проявляється через його вольові спонукання. Завдячуючи емоціям та почуттям, дитина здатна засвоїти та переосмислити отримані знання. Щоб знання, норми і цінності реалізувалися у процесі діяльності, необхідно емоційно-вольове засвоєння перетворювати на переконання, особисті, власні погляди. Емоційно-вольовий компонент виступає своєрідним підкріпленням, коригуванням, відновленням пізнавальної діяльності. В пізнавальній діяльності воля виступає в ролі балансиру і задає напрямок самої діяльності.

- діяльнісний компонент у пізнанні реалізується через наявність таких характеристик як прагнення до досягнення пізнавальних цілей, уміння діяти, виявляти самостійність, відповідально виконувати завдання.

Вивчення проблематики пізнавальної діяльності є вкрай актуальним, оскільки темп життя змінюється швидко, як і змінюються погляди та уявлення дітей, та з'являються нові причини втрачати інтерес до пізнання. Необхідним, у процесі пізнавальної діяльності, є забезпечення можливості реалізації потенціалу кожної дитини; важливо будувати освітньо-ігрову діяльність так, щоб дитина не просто машинально засвоювала інформацію, а творчо пізнавала світ, вступала з ним в активну взаємодію, відшуковувала відповіді на свої запитання.

Щодо результатів вивчення пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку, зазначимо наступне. Насамперед нами було обрано ряд методик для вивчення визначених нами критеріїв, а саме: пізнавальна активність за критеріями «увага» та «інтерес» досліджувалась за допомогою спостереження, критерій «активність та ініціативність» вивчався за допомогою стандартизованої методики «Картка виявлення активності» (А. Щетинина, Н. Абрамова), та «Карта проявів ініціативності» (А. Щетинина), критерій

«емоційне ставлення» вивчався за допомогою тесту М. Люшера, критерій «самотійність» діагностувався за допомогою методики О. Шорхової.

Відповідно, в результаті дослідження кожного критерія, ми отримали такі дані:

1. Увага: у більшості дошкільників спостерігається середній рівень уваги – 45% (таким дітям вихователь періодично наголошував на сказаному, повторюючи необхідний алгоритм дій; як наслідок діти поверталися до розпочатої діяльності і завершували завдання). Показник низького рівня уваги – 40% (такі діти зосереджують увагу на конкретному завданні виключно за вимогою вихователя, відволікаючись при цьому на сторонні дії. Високий рівень прояву уваги констатовано у 15%.

2. Інтерес: у переважній більшості дітей, а саме у 55%, спостерігається середній рівень прояву інтересу до конкретного виду діяльності. Виявляється достатній рівень інтересу до нового, проявляється зацікавленість до виконання діяльності. В той же час, відмічається швидка втрата інтересу, в результаті чого вихователю потрібно протягом заняття періодично нагадувати дітям повернутися до діяльності. У 20% дітей низький рівень прояву інтересу до діяльності. Схожий показник, 25%, по високому рівню інтересу. Відсотковий показник низького рівня прояву інтересу потребує додаткової уваги і вимагає використання додаткових та інноваційних методів активізації інтересу у дітей дошкільного віку.

3. Активність, ініціативність: високий рівень прояву активності та ініціативності знаходиться на рівні 15%. Цей показник вказує на необхідність застосування на практиці ефективних механізмів розвитку у дітей активності та ініціативності, коли дітям властивий прояв ініціативи у спілкуванні, ініціювання діяльності, прояв зацікавлення новими предметами. Показник по середньому рівню активності в незначній мірі переважає показник середнього рівня ініціативності – 50% проти 40% відповідно. Показник низького рівня переважає по ініціативності у порівнянні активністю – 45% на противагу 35%. Тобто, переважній більшості дошкільників притаманний середній рівень

активності, та низький рівень ініціативності.

4. Емоційний стан: переважній більшості досліджуваних дошкільників притаманний емоційний стан у межах норми – 45%. 35% притаманна перевага позитивних емоцій. У 20% дітей констатується перевага негативних емоцій, що, безперечно, потребує додаткової уваги з боку вихователів та психолога, оскільки у дитини домінує поганий настрій та негативні переживання (такий показник може говорити про порушення адаптаційного процесу, а також про наявність проблем які дитина не може самостійно подолати).

5. Самостійність: переважній більшості дітей дошкільного віку притаманний низький рівень прояву самостійності – 45% (від таких дітей часто був запит на допомогу дорослого, фіксувались звернення до вихователя або однолітків щодо уточнення завдання). Дещо менший показник прояву самостійності на середньому рівні – 40% (дошкільники лише інколи зверталися до вихователя по допомогу). Високий рівень самостійності притаманний лише 15% – це категорія дітей котрі змогли самостійно впоратись із завданням.

Отже, в результаті проведення дослідження критеріїв пізнавальної діяльності можна заключити, що, попри те, що у певної кількості дітей дошкільного віку по цих критеріях фіксується високий рівень прояву, все ж таки, певна кількість дітей потребує активної допомоги з боку психолога та вихователів у розвитку уваги, інтересу, активності, ініціативності, нормалізації емоційного стану та розвитку самостійності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрасян А.Л. Музично-дидактичні ігри як засіб активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку з вадами зору : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса : ПДПУ імені К.Д. Ушинського, 2004. 21 с.
2. Бабушкіна А.А., Умнова О.А. Найкращі ігри та вправи для розвитку пам'яті та інтелекту у дітей 5-9 років. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2011. 320 с.
3. Баб'як Т. Вправи з психокорекції. Корекційна робота психолога. К. : Психолог. Бібліотека. 2003. 98 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти. А. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в : Богуш А., Беленька Г., Богиніч О. та ін. К. : Видавництво, 2012. 26 с.
5. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів. К. : Видавничий Дім « Слово», 2006. 304 с.
6. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї : курс лекцій. К., МАУП, 2001. 96 с.
7. Варій М.Й. Загальна психологія : підручник для студентів психологічних і педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. 2 - ге вид. К. : «Центр учбової літератури», 2007. 968 с.
8. Винославська О. Психологія. К. : ІНКОС, 2005. 420 с.
9. Вікова та педагогічна психологія : Навчальний посібник. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
10. Вікова та педагогічна психологія : Навч. посіб. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
11. Вічалковська Н.К. Активізація розвитку допитливості школярів підліткового віку. Психологічні перспективи. Випуск 17. 2011. С. 39-42.
12. Власова О.І. Педагогічна психологія : Навч. пос. К. : Либідь, 2005. 400 с.
13. Волкова Т.Н. Творчі ігри, завдання і тести для розвитку пам'яті та

уваги. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. 240 с.

14. Волошина В. Готуємо дитину до навчання в школі. Рідна школа. 2003. № 6. С. 26–28.

15. Вопросы психологи ребенка дошкольного возраста : Сб. ст. Под ред. А.Н. Леонтьева, А.В. Запорожца. М. : Международный образовательный психологический колледж, 1995. 144 с.

16. Выготский Л.С. Психология. М. : ЭКСМО - Пресс, 2000. 108 с.

17. Гарькавець О. Особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільника під впливом інноваційних педагогічних технологій. Вісник Харківського національного університету імені В. Каразіна. Серія : Психологія. 2011. № 937. Вип. 45. С. 39–43.

18. Головінський І. Педагогічна психологія : Навч. посібник для вищої школи. К. : Вид-тво «Аконіт», 2003. 287 с.

19. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років. наук. кер. проекту : О.В. Огнев'юк; авт. кол. : Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко; наук. ред. : Г.В. Беленька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т імені Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т імені Б. Грінченка, 2016. 304 с.

20. Діагностичний інструментарій психолога. Упоряд. Т. Гончаренко. К. : Шкільний світ. 2008. 128 с.

21. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія : Навч. посібник. К. : Центр учбової літератури. 2007. 391 с.

22. Загальна психологія : Підр. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К. : Либідь, 2005. 464 с.

23. Занюк С.С. Психологія мотивації : навч. посіб. К. : Либідь, 2002. 304 с.

24. Зінченко С.М. Чому дітям буває важко вчитися. К. : Рад. школа, 1990. 56 с.

25. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і розвиток особистості. Під ред. Л.М. Проколієнко. К. : Радянська школа, 1989. 608 с.

26. Кулачківська С.Є. Я – дошкільник : вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку. К. : Нора-прінт, 1996. 108 с.
27. Ладивір С.О. Дитина пізнає світ. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2011. № 10. С. 23-29.
28. Ладивір С.О. Пізнавальна активність старших дошкільнят : індивідуальні особливості. Дошкільне виховання. 2006. № 11. С. 3-6.
29. Ладивір С.О. Розвивальні можливості дослідницького методу навчання дошкільників. Актуальні проблеми психології. Психологія розвитку дошкільника. Збірник наукових статей Т. IV. Вип. IV. К., 2007. с. 96-97.
30. Ладивір С.О., Стадник Г.А. Розвиток пізнавальної активності дітей у процесі їхнього спілкування з батьками. Психологія. К. : Рад. школа, 1990. Вип. 34. С. 53–59.
31. Литвиненко І. Багатоканальна діяльність – засіб розвитку пізнавальної активності. Дошкільне виховання. 2002. № 4. С. 22-24.
32. Мухацька Б. Стимулювання пізнавальної активності дітей у дитячому садку : автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.08. К. : Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2001. 41с.
33. М'ясоїд П. Загальна психологія. К. : Вища школа, 2004. 487 с.
34. Назарець Л.М. Формування пізнавального інтересу учнів. Обдарована дитина : Науково-практичний освітньо-популярний журнал для педагогів, батьків та дітей. 2009. № 4. С. 61-65.
35. Немов Р. Психологія. В 3-х кн. М. : Знание, 1999. Т. 3. 547 с.
36. Низковська О. Книжка – друг і помічник. Дошкільне виховання. 2008. № 10. С. 13-15.
37. Основи психології : Підручник. За заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. 2-ге вид., стереотип. К. : Либідь, 1996. 632 с.
38. Павелків Р.В. Дитяча психологія : навч. посібник. Рек. МОН. К. : Академвидав, 2010. 432 с.
39. Пастушенко Н.Б. Розвиток пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку засобами пошуково-дослідницької діяльності. Психолого-педагогічні

науки. 2012. № 5. С. 129-133.

40. Пашнев Б. Вивчення пізнавальної діяльності учнів : Опитувальник. Б. Пашнев. Психолог. 2006. № 5 (лютий). С. 18-22.

41. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України наук. ред. та упоряд. О.Кононко. К. : Світич, 2014. 430 с.

42. Програма «Українське дошкілля» : програма розвитку дитини дошкільного віку. за ред. О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 264 с.

43. Проскура Е.В. Развитие познавательных способностей дошкольника. под ред. Л.В. Венгера. К. : Рад. шк., 1985. 128 с.

44. Савчин М.В. Вікова психологія : Навч. пос. М.В. Савчин, Л.П. Василенко. К. : Академвидав. 2005. 360 с.

45. Савчин М.В. Педагогічна психологія : навч. посіб. К. : Академвидав. 2007. 424 с.

46. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія. К. : Просвіта, 2001. 416 с.

47. Смольникова Г. Нові відкриття щодня : організація пізнавальної діяльності дітей. Дошкільне виховання. 2013. № 3. С. 6-11.

48. Суржанська В.А. Творчі завдання як засіб формування пізнавальної активності старших дошкільників : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. К. : Інститут проблем виховання Академії педагогічних наук України, 2004. 19 с.

49. Технології соціально-педагогічної роботи : Навчальний посібник. К., 2000. 372 с.

50. Ткачук Т.А. Розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку у спілкуванні з вихователем : дис... канд. психол. наук: 19.00.07. Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2004. 254 с.

51. Ткачук Т. Радість пізнання. Дошкільне виховання. 2002. № 9. С. 10-11.

52. Товкач І.Є. Любов до книги плекаємо з малку. Дошкільне виховання. 2012. № 11. С. 12-14.
53. Товкач І.Є. Формування пізнавальної активності старшого дошкільника у ході мовленнєвих занять. Молодий вчений. 2014. № 3. С. 103-105.
54. Трофімов Ю.Л. Психологія : підруч. для студ. вищ. закл. Освіти. К. : Либідь, 1999. 558 с.
55. Туріщева Л.В. Психокорекційні ігри в роботі педагога. Х. : Вид. група «Основа», 2007. 160 с.
56. Українська психологічна термінологія: словник-довідник за ред. М.-Л. А. Чепи. К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. 788 с.
57. Хахліна О. Мета освіти в контексті теорії формування загальних спеціальних здібностей. Педагогіка і психологія. 2003. № 3–4. С. 72–76.
58. Хролець О.І. Використання потенціалу дитячої літератури у формуванні гуманістично-ціннісних орієнтацій дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Рівне. 2011. Вип. 2.
59. Чепурний Г.А. Мнемотехніка. Технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти. Навчально-методичний посібник. Тернопіль. Видавництво : Мандрівець, 2015. 126 с.
60. Чепурний Г.А. Як навчитися легко вчитися. Книга І. Асоціативний зв'язок, цифри та творче мислення. Навчально-методичний посібник. Вінниця : ВМГО «Розвиток», 2006. 80 с.
61. Шлюб У.Б., Лаут Г.В. Корекція поведінки дітей. Практичне керівництво. Стратегія і методи. К. : Академія. 2005. 129 с.
62. Юсипіва Т. Діагностика та корекція розвитку психічних пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/12252>
63. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції : навч. посібник. К. : Вища шк., 2004. 679 с.